

nudili delo, ki je izšlo pred dvajsetimi leti? Seveda teh knjig ne bomo uničili, ampak jih bomo poslali najbližji študijski knjižnici ali Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, ki imajo drugačne naloge kot ljudske knjižnice in strokovni kader, ki lahko presodi vrednost teh knjig.

Manjvredno književnost bomo čimprej nadomestili s kvalitetnimi deli, ki pa bodo po snovi vendarle privlačevala tudi primitivnejše bralce.

Če bomo slučajno naleteli na dela, ki ne spadajo v program ljudske knjižnice (na primer strogo znanstvena dela), jih bomo zamenjali za dela, ki bodo za ljudsko knjižnico bolj primerna.

Če pa imamo srečo, da prevzamemo dobro urejeno ljudsko knjižnico, ki uspeva tudi zaradi odličnega izbora svoje knjižne zaloge, se bomo trudili, da bomo tudi vnaprej enakomerno krepili vse panoge, ki so zastopane v knjižnici.

Viri: Bach, Charles Henri & Yvonne Odden: *Petit guide du bibliothécaire*. Paris 1952. — Otlet, O. & L. Wouters: *Manuel de la Bibliothèque publique*. 3. éd. Bruxelles [po 1930]. (Publications de l'Union des Villes et Communes belges. 17.) — Pirjevec Avgust: *Knjižnice in knjižničarsko delo*. V Celju 1940. — Šilih Avgust: *Nekaj misli o psihologiji bralca*. Knjiga 54, št. 11 in 12.

NEKAJ BESED O NABAVNI POLITIKI V LJUDSKIH KNJIŽNICAH

BOGO PREGELJ

Nabavna politika je v ljudskih knjižnicah razen prostorov najbolj pekoče vprašanje, kajti ob njej se krešejo ne le različni okusi posameznih bralcev, temveč tudi težnje in okusi večine bralcev z vzgojno politiko ljudskih knjižnic na sploh. Ljudje vidijo v ljudski knjižnici ustanovo, kjer naj bi dobili čim več in čim bolj pisanega lahkega, lažjega in najlažjega branja, prosvetni forumi pa zahtevajo, naj opravlja ljudska knjižnica čim popolneje svojo pošolsko in izvenšolsko vzgojno in izobraževalno nalogo s strogo izbiro samo najboljših del in bogato izbiro ljudsko vzgojnega branja, ki naj bi zadostovalo ne le samo za obče izobrazbene potrebe knjižničnega okoliša, temveč bi še izobraževalo strokovnjake mimo in povrh strokovnih šol, čim ni v kraju študijske knjižnice, ali pa še celo vzporedno s študijsko knjižnico. Na sredi teh nasprotujočih si teženj pa stoji knjižničar in računa in tuhta, kako bi vsem ustregel, ne da bi zapravil več denarja,

kakor mu ga obljublja proračun, ali ga pričakuje iz izposoje; tako je to, žal, v premnogih, posebno malih, vaških knjižnicah.

Ni čudno, da se v takšnem primeru često knjižničar odloči brez resnega premisleka za nabavo del, ki jih zagovarjajo oblastni organi, ali se pa zapre za vse zahteve in izbira in kupuje samo tako, kakor mu narekuje lastno zanimanje in želja.

Ko sem nekoč katalogiziral neko ljudsko knjižnico, sem tako odkril v njeni knjižni zalogi tri »prazgodovinske plasti« kot izraz osebnega zanimanja njenih nekdanjih upravnikov.

Najstarejšo plast so sestavljala dela o glasbi in lovu, upravnik je bil namreč organist in velik lovec. Za njim je prišel upravnik, ki je imel hišo z velikim vrtom in so o njem še čez leta govorili, kako je režiral diletantske predstave. Tedaj je knjižnica nakupila kopo knjig o vrtnarstvu, sadjarstvu in dram. Izbrana, prav redka dela iz slovanske filologije pa še dela iz turistike so mi povedala, kaj je bil tretji upravnik. Bil je študent slavistike, ki se je pozneje ubil v gorah. Ti upravniki so pač šteli knjižnico za svojo in so nabavljali, kakor so jim narekovali njihovi lastni interesi.

Da se ne dogaja kaj takega, mora knjižničar predvsem premagati sebe in se povsem izločiti.

Teže je pa knjižničarju zadovoljivo rešiti nasprotje med okusom in zahtevami bralcev pa težnjami prosvetnih forumov in ljudsko vzgojnih organizacij. Prvi pravijo, dajte nam knjig, kakršnih si želimo, če hočete, da bomo brali; drugi pa, mi ne dajemo subvencij in podpor za plažo, temveč da opravlja ljudska knjižnica svoje vzgojne naloge.

Okus povprečnega bralca tudi pri nas je kaj točno označen v romanu neke Mary Scottove »Pipa in Paradise«, ki je, mimogrede povedano, prva meni znana povest, kjer je glavna junakinja ljudska knjižničarka. V njej je dokaj jasno pa še kar stvarno pokazano delo v novozelandski vaški ljudski knjižnici — izposojevalnici, čeprav sicer povesti ne moremo dati kakšne posebne cene in jo moramo klasificirati z DK 820-311.5, da bi ji pravzaprav ne bilo mesta v naših ljudskih knjižnicah, če bi se rigorozno ravnali po zahtevah, kakšna naj bo dobra ljudska knjižnica. Pisateljica se češče ustavlja ob vprašanju knjižne zaloge v ljudski knjižnici in pravi na primer: »Imel je stotine knjig, razen znanstvenih seveda (govor je o nekem čudaškem učenjaku Murdochu), toda prav posebno je ljubil kriminalke. Prepričana sem, da jih vsi zares pametni ljudje radi bero. Prav tako pogosto je kupoval lahke romane, ki jih pa ni sam bral. Z njimi je zavezal jezik svojim nečakinjam, kakor je trdil, kadar so ga obiskale. Razen tega je pa imel tudi kopo dobrih del, n. pr. Elizabete Bowen in Joyce

Carry. Kot vidiš torej, za vsak okus nekaj. Moja mati je pa norela za potopisi in življenjepisi. Samo še nekaj westernic potrebujem pa bom imela polno zalogo.« — »Westernice?« — »Saj jih poznaš, s cowboyi in Indijanci in veliko streljanja.« — »Bog se usmili! Pa vendar ne boš trdila, da jih še kdo bere?« — »Mr. Murdoch mi je pripovedoval, da je nekoč delal v ljudski knjižnici pa je opazil, da jih s posebno naslado požirajo ravno stare gospe in nežnočutne, mlade gospodične...«

S tem je za večjo polovico bralcev izčrpan program potreb po branju tudi pri nas. In to so navadno tisti bralci, ki največ bero, dvignejo število izposojenih knjig v statistiki pa še knjižnični dohodek — izposojnino... Saj so praktično to edine knjige, ki se v ljudskih knjižnicah z izposojnino amortizirajo in še kmalu in še dvakrat in še večkrat. V ljudski knjižnici vzgojnega tipa, ki naj ima 50—60% poučne in strokovne literature, ki naj s svojo leposlovno izbiro izobrazuje estetsko dožemanje in blaži srce, pa skratka nimajo mesta prav tako, kakor ne bomo ponazarjali zemljepisnega pouka s cowboyskimi filmi ali pa s C. Hepburn v »Afriški kraljici« in podobno.

Na zahodu so rešili to nasprotje s tem, da nudijo zabavno branje izposojevalne knjižnice za izposojnino, ljudske knjižnice pa nosijo sicer tak naslov, so pa po našem gledanju študijske knjižnice. Kjer pa skušajo pritegniti čim več bralcev, postajajo umazana konkurenca izposojevalnicam, saj imajo enako plažasto knjižno zalogo kot one, nimajo pa izposojnine. Tako imenovanega poučnega branja imajo pa pač toliko, da je omembe vredno, in ga ne izposojajo nič več, še prej manj kakor naše knjižnice, čeprav se tudi pri nas suče njegov izposojni odstotek okrog 5%.

Če bo torej knjižničar hotel obdržati bralce, bo moral pri svoji nabavni politiki močno upoštevati njihov okus in zahteve, pa čeprav na škodo knjižnične kulturne ravni. Kajti samo pri aktivnih bralcih bo s časom vsaj delno vplival na njihov okus in jim včasih »podtaknil« kakšno dobro knjigo. Seveda bo moral zaradi tega potrošiti večji del svojega proračuna za nabavo bolj ali manj plažastega branja.

Kar razumljivo je, da bodo take nabave močno vplivale tudi na nabavno politiko pri poučnem branju, pa naj bo to občeizobrazbeno ali pa šolsko branje. Ko sem zadnjič obiskal nekaj ljudskih knjižnic, sem opazil, da so prav glede načel nabavne politike pri poučnem branju knjižničarji navadno v hudih zadregah in ne vedo, kako daleč naj bi ustregli željam posameznih bralcev ali pa tudi organizacij, ne da bi zaradi tega trpel obisk knjižnice,

ker bi bil porabljen previsok odstotek proračunskih sredstev za nabavljanje poučnega branja takšne ali takšne sorte.

Najčešče sem opazil, da si nabavljajo ljudske knjižnice takšno poučno branje, ki jim je bilo najbolj priporočano od kakšne organizacije ali pa od uspešnega akviziterja, niso pa ob naročilu prav nič precenili, koliko ne bodo tiste knjige v njihovi knjižnici že od dneva vpisa naprej samo mrtva zaloga, ker ni v kraju pogojev, da bi bili za tako delo v kraju bralci, ali pa obstoje tam še druge knjižnice, ki nudijo ljudem isto delo z ugodnejšimi pogoji, kakor je to n. pr. v Kopru, kjer nabavljata ljudska knjižnica in študijska knjižnica, ki sta povrh vsega še pod isto streho, isto poučno literaturo, ki ima zaradi svojskega značaja v kraju že tako malo možnih bralcev. Ljudski knjižničar v takem primeru res ne sme pričakovati, da si bodo ljudje sposojali knjigo za denar, ko jo pa dobe v študijski knjižnici brezplačno in ni nikakršne nevarnosti, da bi morali nanjo čakati dalj časa. Delo, ki je k temu še kompendiozno in drago, predstavlja za knjižnico torej samo breme in nesmotrno zmanjšanje njenih proračunskih zmognosti ter je v knjižnici odveč in brez vrednosti, čeprav predstavlja samo zase visoko vredno in pomembno izdajo na svojem področju.

Iz tega sledi, da mora knjižničar upoštevati pri nabavljanju poučnega branja razen kakovosti in vsebine dela tudi potrebe in pogoje kraja, kjer stoji knjižnica.

V neki drugi knjižnici mi je bilo postavljeno vprašanje, kako naj ravna knjižničar, kadar prihajajo razni strokovnjaki in študentje in zahtevajo novitete in voluminozna dela, ki govore o industrijskih postopkih iz industrijske panoge, ki je v kraju močno razvita. »Ne vem, kaj naj storim,« je vzdihnil, »imam med inženirji in študenti še kar nekaj interesentov, toda knjige so drage in bi šlo zanje pol našega kredita, če bi jih nabavil. Pa bo spet hrup, če jih ne nabavimo, ker je pač naloga ljudske knjižnice...« Nasvetoval sem mu, naj predlaga zadevni tovarni, da jih nabavi za svojo strokovno knjižnico, ker mora pač sama skrbeti za usposabljanje in izboljševanje svojih kadrov. »Saj ravno v tem je težava. Pri nas je več podjetij iste stroke. Vsa so majhna in ne utegnejo takšnih izdatkov za svoje knjižnice. Zato pa prihajajo interesenti iz vseh k nam, naj nabavimo.« Upam, da je knjižničar uspel s predlogom, kakor sva se dogovorila, naj ustanove vsa zadevna podjetja skupno strokovno knjižnico in jo vzdržujejo, ljudska knjižnica bi jo pa strokovno upravljala, če ne bi imeli svojega človeka zanjo. S tem, da bi knjižnica opravljala to dodatno delo, čeprav je revna kadra in ima premajne prostore, bi povsem izpolnjevala svoje naloge, podjetja bi pa bila zaradi strokovnega

upravljanja in brez upravnih stroškov za svoje knjižnice tako na boljšem in bi skupno lahko ustanovila kar dostojno strokovno knjižnico, kakor je samo zase ne bi moglo nobeno.

Od strokovne in znanstvene literature nabavlja ljudska knjižnica principialno pač samo tisto, kar je tako splošno, da lahko zanima in kaj pove tudi laiku, samo specialistu namenjena dela pa nimajo mesta v njej.

To pravilo pa velja samo z izjemami, posebno v knjižnicah, kjer je večina bralcev istega poklica, a jih ne združuje njihova dejavnost v delovne skupnosti po obratih in podjetjih, kakor je na primer po vaseh, kjer je večina prebivalcev poljedelcev. Tam bo ljudska knjižnica svojo zalogo izpopolnjevala tudi s strokovno literaturo take dejavnosti, ker pač ni gospodarsko-pridobitne skupnosti, ki bi poskrbela za strokovno knjižnico.

Kakor bi pa bilo povsem napačno, če bi šla ljudska knjižnica pri nabavljanju poučnih knjig preko dejanskih potreb svojega okoliša, tako bi tudi ne bilo prav, če bi začel knjižničar do kraja omejevati nabavljanje poučne literature, češ, da ni po njej povpraševanja in mora na enkratno izposoj včasih čakati tudi leto dni in še več. Vsaka ljudska knjižnica ima stalno v svoji knjižni zalogi neko število standardnih del leposlovnega in poučnega branjja, ne glede na to, ali so bila v roku, ki ga postavljamo za izločitveni postopek mrtve knjižne zaloge, izposojena ali ne, n. pr. Prešernove poezije in pod.; druga, to velja posebno za klasična dela vseh področij, držimo v knjižnici, zavedajoč se, da je po njih samo občasno povpraševanje, ki je včasih odvisno od kampanjskega zanimanja (to velja posebno za klasična dela iz ekonomsko-političnih ved); še tretjo vrsto del pa nabavlja in hrani ljudska knjižnica ne glede na to ali so mrtva ali živa zaloga iz morda celo malce sentimentalnih nagibov, ker so vsebinsko ali po nastavku ali pa celo po lastniškem poreklu čustveno vezana na knjižnico ali na kraj, kjer deluje knjižnica, kajti za takšno literaturo je tudi vsaka ljudska knjižnica kos arhivske.

Pri vsem drugem nabavljanju in ohranjanju knjižne zaloge v ljudski knjižnici pa ne smemo nikoli pozabiti, da morajo zadovoljevati knjige iz ljudske knjižnice čim večje število bralcev in se zato ne sme drobiti s prevelikim upoštevanjem želja redkih posameznikov, pa naj izražajo takšne želje bralci ali pa razni »forumi« ali pa zasebni interesi knjižničarja samega, kajti dobra ljudska knjižnica ima le minimalno mrtvo knjižno zalogo, ki ne bi smela presežati 10%, in naglo obrača knjige, t. j. veliko izposoja, medtem ko ima študijska, strokovna in znanstvena knjižnica čim večjo knjižno zalogo ter sorazmerno majhno število izposoj.

STVARNI KATALOG V LJUDSKIH KNJIŽNICAH

(Osnovna vprašanja)

JOSIP RIJAVEC

Splošno znano in priznано je pravilo, da so dobro urejeni in pravilno vodeni katalogi temeljni pogoj za uspešno poslovanje vsake knjižnice. Ravno zaradi tega vrednotimo strokovno ureditev knjižnice in sposobnost njenega osebja v prvi vrsti po ureditvi in vodenju katalogov. Iz tega izhaja nenehna dolžnost, da moramo strokovnemu napredku in izpopolnjevanju knjižničnih katalogov posvečati največjo pozornost.

Temu cilju naj bi rabil tudi ta članek, ki ima neposredni namen, da v javni razpravi načne zelo važno in občutljivo vprašanje stvarnega kataloga v naših ljudskih knjižnicah, vprašanje, ki je še vedno premalo razčiščeno in v praksi precej neenotno rešeno. Jasno je, da članek z omejenim obsegom ne more izčrpno obdelati celotne problematike, zlasti pa ne navesti dovolj konkretnih navodil, ki bi bila za ljudskega knjižničarja najbolj koristna. To je naloga posebnega priročnika, ki bo, upajmo, v doglednem času na razpolago.

Ne glede na vsa navodila in teorije se v praksi postavlja vprašanje stvarnega kataloga v ljudski knjižnici navadno šele takrat, ko knjižničar izgubi pregled nad vsebino knjižnega fonda in ko zato pri izposoji in nabavi knjig prihaja v resne težave. Pred tem je namreč stvarni katalog nadomeščal zgolj knjižničarjev spomin, kakor tudi njegova razgledanost in spretnost, da je obiskovalcu lahko postregel s primerno, ali pa celo s knjigo zaželene vsebine. Sicer je res, da priporočajo razni priročniki in predavatelji vzporedno z inventarno knjigo in abecednim imenskim katalogom uporabo raznih shem stvarne katalogizacije tudi pri najmanjših knjižnicah, vendar pa je praksa pokazala, da prihaja v ljudskem knjižničarstvu do sistematičnega in strokovnega evidentiranja knjižnega fonda po strokah šele pri večjih knjižnicah, in sicer skoraj redno šele takrat, ko knjižnica nastavi poklicnega in polno zaposlenega knjižničarja ali bibliotekarja. To je popolnoma razumljivo in skoraj neizogibno, če uvidevamo, da zahteva delo pri stvarnem katalogu splošno in strokovno dobro razgledanega uslužbenca, da vzame veliko časa, in kar je glavno, da zahteva celega človeka. V splošnem lahko trdimo, da gre v praksi celo večina znanstvenih in strokovnih knjižnic po isti razvojni poti: v prvi fazi zgolj inventariziranje in abecedni imenski katalog in šele potem, v drugi fazi ureditve, izdelava stvarnega kataloga.